

**BOSH SUYAGINING ANATOMIK TUZULISHI , YOSHGA QARAB O'ZGARISHI
PATALOGIYASI**

Nazarov Yusuf Musurmon o'g'li

Toshkent davlat stomatologiya instituti talabasi

Mardonov Abdulatif Abdulkarimovich

Toshkent davlat stomatologiya instituti talabasi

Xazratov Abdurashid Baxodir ugli

Toshkent davlat stomatologiya instituti talabasi

Annotatsiya: *Bosh suyagining tuzilishi ,yoshga qarab o'zgarishi ,bosh suyagining qisimlar , kalla suyagining taraqqiyoti umurtqali hayvonlar va odamning bosh skeleti*

Kalit so'z: *Lamina vitrea, makrosefaliya , mikrocefaliya,osteomalar , embrion.*

KIRISH

bosh suyagi 23 ta suyakdan tashlik topgan Kalla skeleti „cranium” bir qancha aloxida suyaklarning birikuvidan xosil buladi. Xar bir suyak o'z navbatida tuzilish jixatida yassi, govaksimon va aralash suyaklar guruxiga kiradi. Kalla skeletid ikki kism tafovut etiladi :

- a) sezgi va xazm a'zolarini saklaydigan - kallaning yuz qismi - cranium faciale;
- b) bosh miyani saklaydigan - kallaning miya kismi - cranium cerebrale.

Asosiy qism: Kallaning miya kisini xosil kilishda kuyidagi suyaklar katnashadi : ensa, peshona, ponasimon (asosiy), galvirsimon, tepa va chakk suyaklari. Kallaning yuz kisini xosil etishida kuyidagi suyaklar katnashadi: yukori jag suyagi, pastki jag suyagi, tanglay, yonok, burun, ku yosh, burunning pastki chiganogi, til osti va burun bushligini buli turuvchi suyaklar. Kalla suyaklarining tepa soxasida joylashgan kislmlari shakl jixatadan yassi bulib, uning tashki va ichki yuzalari ancha kattik leki murt bulgan kismdan iborat bulib, ular orasi esa govakli suyakda tashkil topadi. Kalla suyagining tashki yuzasi lamina externus suyak ust pardasi pericranium bilan koplangan. Kalla suyagining ichki yuzasini bosh miyani urab turuvchi katti44 parda koplalab turadi. Ichki yuzasini tashkil etadigan suyak tarkibida organik moddala juda kam bulganligi uchun - bu yuza juda murt buladi - va shu sabobdan shishasimon kavat lamina vitrea deb ataladi. Kalla suyagin shikastlanish paytida ichki yuzasining sinishi kuprok uchraydi. Kall suyagi suyak ust pardasi bilan mustaxkam birikkan emas. Shu sababda ular orasida yiring yigilish xollari uchraydi. Kalla suyagini xosi etishda katnashadigan ba'zi suyaklar govak moddadan tashkil topga bulib, ularda xavo saklaydigan bushliklar buladi. Bunday bushlikla peshona, ponasimon, galvirsimon, chakka va yukori jag suyaklarida uchraydi.

KALLA SUYAGINING TARAKKIYOTI.

Kalla suyaklarining tarakkiyotida uch boskich tafovut etiladi : parda, togay va suyak xolatlari.

Parda xolidagi kalla - embrionning 2 xaftaligidan boshlansa, tog'ay xolatiga 2-oydan boshlab o'tadi. Uchinchi bosqich bo'lgan suyak xolatiga o'tish har bir suyak uchun aloxida muddatga tugri keladi. Misol uchun : pastki jag suyagida suyaklanish nuqtasining payd bulishi embrion tarakkiyotining 39- kuniga tugri kelsa, esa suyagida esa 65- kunda kurinadi. Xamma suyaklar xam, tarakkiyot paytida uch boskichni utmaydi. Ba'zi suyaklar togay boskichini utmaydi. Parda boskichidan suyaklanish boskichiga utadigan suyaklarga birlamchi suyaklar deyiladi. Uchchala boskichni utadigan suyaklarga ikkilamchi suyaklar deyiladi.

Yangi tug'ilgan bola kallasining miya qismi yuz qismiga nisbatan kattaroq bo'ladi; suyaklanish bevosita parda davridan boshlanadi, natijada chaqaloqlarda suyaklar oralig'ida parda bilan qoplangan qismlar — liqildoqlar uchraydi. Kalla suyagi bola tug'ilishi vaqtida garmonga o'xshab yig'ilib, tug'ilishni osonlashtiradi. Liqildoklar 2—3 oydan bir yoshgacha suyaklanib bo'ladi, suyaklanish kechikkanda bolalarga baliq moyi berib turish, ko'proq ochiq havoda olib yurish lozim. Kalla suyagi haddan tashqari katta (makrotsefaliya) yoki juda kichik (mikrotsefaliya), shakli har xil (cho'zinchoq, yumaloq va h.k.) bo'lib, hajmlarning turlicha bo'lishi odamning akl-idrokiga hech qanday ta'sir etmasligi ilmiy jihatdan isbotlangan.

KALLA SUYAGINING SHAKLI.

Bo'shlikdan iborat buladi va ularga sinuslar deyiladi. Xavo saqlaydigan boshliklar - yuqori jag suyagida - sinus maxillaris; peshona suyagi ichida - sinus frontalis; asosiy suyak tanasining ichida - sinus sphenoidalis; galvirsimon suyak ichida - sinus ethmoidali buladi. Bu boshliklar kuyidagi vazifalarni bajaradi :

- 1) kalla suyagini yengillashtiradi;
- 2) burun bushligiga ochilganligidan xavoni ilitadi;
- 3) bushliklarning ichki yuzasi shillik kavat bilan koplanganlig uchun xavoni changdan tozalaydi va xavoni namlaydi;
- 4) gapirish jarayonida rezonans xosil etib, tovushni tugri talaffuz etishda katnashadi

Kalla suyagining ichki tuzilishi bosh miya tarakkiyoti bilan boglik buladi. Avval bosh miya tarakkiy etadi. Uning atrofidagi kall suyaklarida nervlar, kon tomirlar utishi uchun teshiklar va kanalla xosil buladi. Kallaning yuz kismining tarakkiyoti esa, chaynov va mimika mushaklarining tarakkiyoti bilan boglik buladi. Kalla suyagining tashki tuzilishi usayotgan sharoitga boglik buladi. Afrikaning ba'zi xalklari yangi tugilgan bolalarni ensa kismiga taxta kuyib, peshona suyagi atrofidan boylab kuyishadi. Natijada kalla suyagi uzunlashib, gumbaz shaklida tarakkiy etadi. Kalla suyagining shakli, odamning aklli yoki ongsiz ekanligin belgilamaydi. Kalla suyagining shakli uning usish sharoiti bilan boglik buladi.

Patologiyasi Bosh suyak osteomalari xavfsiz, sekin o'suvchi suyak o'smasidir. Ko'pincha kanserogen moddalar, radiatsiya nurlari va nasliy omillar osteomalarni keltirib chiqarishi mumkin. Bosh jarohatlanishi ham oradan yillar o'tgach osteomaga sabab bo'ladi.

Kichik hajmdagi osteoma bemorni bezovta qilmaydi, og'riq deyarli sezilmaydi, lek in yillar o'tgani sari o'sma kattalashib, og'riq va shish hosil qiladi. Bunda o'sma bosh mi yani ezib qo'yishi, burun bo'shlig'iga yaqin joylashgani esa nafas yo'llarini berkitib qo'y ishi mumkin.

Statistik ma'lumotlarga ko'ra, osteomalalar ko'proq o'smirlar va erkaklar orasida uchraydi. Osteomalarning avloddan avlodga o'tish ehtimoli juda ham kam. O'smalarning bir necha turi farqlanadi:

Xulosa : Bosh suyagi insondagi eng murakkab va kerakli suyak sanaladi. Chunki uni ichida inson uchun eng kerakli organlari joylashgan . Misol uchun bosh suyagini ichki qismida- bosh miyya joylashgan . bosh miyya hahha organlarni nazoratda ushlab turadigan azo hisoblanadi. Shuni uchun kundalik hayotimizda boshimizni ehtiyot qilishimiz zarur .

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zME. Birinchi jild. Toshkent, 2000-y
2. Avitsenna.uz
- 3https://uz.wikipedia.org/wiki/Kalla_suyagi
- 4 A.G. Ahmedov „Odam anotomiyasi' Toshkent 2007
- 5 . S.Dadayev, S. To'ychiev, P. Haydarova „ Umurtqalilar zoologiyasi" Toshkent 2006